

HUMÁNERŐFORRÁS-GAZDÁLKODÁS ÉS A FIATAL GAZDÁLKODÓK KAPCSOLATA

HUMAN RESOURCE MANAGEMENT AND THE RELATIONSHIP BETWEEN YOUNG FARMERS

PRIVÓCZKI ZOLTÁN ISTVÁN PhD-hallgató

Kaposvári Egyetem Gazdálkodás és Szervezéstudományok Doktori Iskola

DR. PHD BORBÉLY CSABA tanszékvezető egyetemi docens

Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar Agrárgazdasági
és Menedzsment Tanszék

DR. HABIL. PHD BODNÁR KÁROLY intézetvezető főiskolai tanár

Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar Gazdálkodási
és Vidékfejlesztési Intézet

ABSTRACT

The agriculture including animal husbandry and agriculture is still playing a major role in Hungary in the rural population's quality of life preservation. Therefore, the aging of the domestic agricultural sector is important to break out of the "young farmers" the willingness of recovery. The restructuring of the agricultural society – qualifications, age, gender, according to legal form chosen is ongoing. Thus, national economic interest, and one task is to ensure a "young farmer" supply. Human resource management is a multi-player space where learning is not only to themselves but also for young farmers imposes responsibility on them constantly forming groups. These value-added knowledge, work and experience is essential that the next generations transmit to each other. The professionally well prepared, having conducted by human resource management skills for young farmers farms can achieve spectacular growth, thus better themselves and contribute to the development of the country. Thus, human resource management not only remain theoretical subject knowledge, but also integrated into the everyday life of young farmers and will become the basis for business management purposes.

1. Bevezetés

A Magyar Köztársaság Kormánya 2003. év májusában elfogadta a Közösségi Támogatási Keretet (KTK), majd ehhez kapcsolódóan 2004. évben létrejött az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP). E program egyik intézkedése eleme fogalmazta meg és ismerte fel elsők között a fiatal gazdálkodók társadalmi és gazdasági problematikáját, valamint deklarálta a fiatal gazda fogalmát. A program kidolgozói a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan Magyarországon is megfigyelték a mezőgazdasági tevékenységet főfoglalkozásban végző munkaerő egyre kedvezőtlenebb korösszetételét és létszamarányát. Ennek javítására törekedtek és felismerték, hogy az agrárgazdaság jövője szempontjából fontos, hogy jól képzett és felkészült vállalkozók gazdaságilag életképes üzemet hozzanak létre, amely az ön illetve a családeltartáson túl munkahelyet is teremt. Ez a felismerés lett később az alapja számos a témával kapcsolatos szakirodalomnak, mely a helyzet kialakulásának előzményeit, jelen lefolyását és jövőbeni alakulásának elemzését végezték valamint helyzet orvoslására irányulókkal szolgáltak.

2. Problémafelvetés

2.1. *Fiatal gazdálkodók szerepe a humánerőforrás-gazdálkodásban*

Magyarországon a mezőgazdaság a GDP-hez megközelítőleg 4%-kal járul hozzá, ez valamivel magasabb, mint az európai átlag. Az agrárszektor nemzetgazdasági fontosságát jelzi, hogy hazánkban a turizmus mellett kizárólag a mezőgazdaság rendelkezik pozitív külkereskedelmi egyenleggel. 1999-ben 275 ezer főt foglalkoztatott a mezőgazdaság, erdőgazdaság és a halászat együttesen, addig 2005-ben már csak 194 ezer főt, míg 2008-ban ez 174 ezer főre esett vissza. Országunkban 5,3 millió hektáron folyik mezőgazdasági földművelés, kevesebb, mint a népesség 5%-a 174 ezer fő dolgozik a mezőgazdaságban és számok folyamatosan csökken. A mezőgazdaságilag hasznosított terület 90%-át, mintegy 180 ezer gazdálkodó műveli. Az élethivatásszerűen a mezőgazdaságból élők száma jelenleg alig 200 ezer főre tehető, ennek közelíteni kellene a 25–30 évvel ezelőtti 500 ezres létszámhoz. Ha nem növekszik a mezőgazdaság eltartó képessége a vidék folyamatos leépülésével, elszegényedésével kell számolnunk. Az AGRYA (Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége) és a KSH (Központi Statisztikai Hivatal) együttműködve közös kutatásokat végeznek. Kutatási programjaik elsősorban a fiatal gazdák generációs kérdéseire fókuszálnak.

Az elemzés során megállapítást nyert, hogy a mezőgazdaság aránya a GDP-ben 3–4% Magyarországon, ugyanakkor a mezőgazdaságra építő ágazatokat is figyelembe véve 10–12%. A 2014 évet figyelembe véve mezőgazdasági tevékenységet végző gazdálkodó szervezetek száma 8442 volt és a 485 ezer egyéni gazdaságot tartottak számon. A gazdálkodók 31%-a 65 év feletti, az átlagéletkor pedig 56 év. Ugyancsak 2014. évben 61 763 fiatal gazdát tartottak nyilván, ami a gazdák 12,8%-a. A Fiatal gazdák átlagéletkora 34 év, 77%-uk férfi, 23%-uk pedig nő. Hosszú távon a magyar mezőgazdaságban sem kerülendő el a mezőgazdasági munkaerő további csökkenése. Napjainkban két fontos oka van annak, hogy a mezőgazdaságban a foglalkoztatottak létszáma stabilizálódjék. Az egyik ok, hogy a hazai foglalkoztatási ráta szintjét feltétlenül növelni kell, és erre az alacsony képzettséggel rendelkező vidéki népesség esetében csak a nemzetgazdasági ágazatban lehet előrelépni. A másik ok, hogy bár növekedett a mezőgazdaság termelékenységére az elmúlt években, annak alapvető oka az állattenyésztési ágazat részarányának erős visszaesése volt.

2.2. *A fiatal mezőgazdasági termelők, mint humánerőforrás-gazdálkodás szereplői*

A mezőgazdaságból élők, mezőgazdasággal érintettek csoportját értelmezhetjük a humánerőforrás egyik szervezeti modelljeként is. Melyben a mezőgazdálkodásból élők csoportokba tömörülnek az előttük álló feladat megoldása érdekében. Ezeket a csoportokat olyan egymástól kölcsönös függésben és interakcióban álló mezőgazdászok alkotják, akik jelen esetben a gazdálkodási cél érdekében közösen cselekszenek vagy együttműködnek. Fiatal gazdálkodók speciális helyzetét a humánerőforrás-gazdálkodásban felfoghatjuk a csoportok csoportjaként. A fiatal gazdálkodók csoportmegoszlásának elemzésénél humánerőforrás-gazdálkodás szempontból fontos tisztáznunk hogy az adott fiatal gazdát milyen agrárérinthettségű kategóriában soroljuk a szülő megítélése alapján.

Erősen agrárérinthett kategóriába sorolom mindazokat a csoportokat

- akiknek a szüleik főfoglalkozásban a mezőgazdasági szektorban dolgoznak;
- akik szülei legalább részben piaci értékesítésre állítanak elő mezőgazdasági terméket;

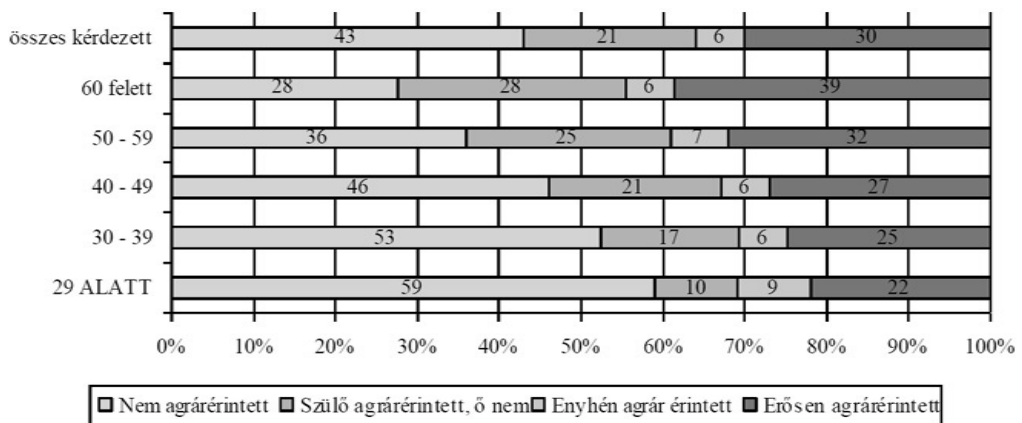
- akik szülei egyik kategóriába sem tartoznak, de legalább 1 ha nagyságú termőterület birtokosai;
- akiknek a szüleinek mezőgazdasági iskolai végzettsége van.

Gyengén agrárérített kategóriába sorolom mindazokat a csoportokat

- akiknek a szülei csak is kizárólag saját fogyasztásra termelnek;
- semmilyen más módon nem kapcsolódnak a mezőgazdasághoz, de 1 ha alatti termőfölddel rendelkeznek;
- akiknek szüleinek nincs mezőgazdasági iskolai végzettsége.

A humán erőforrás gazdálkodás és a fiatal gazdálkodók kapcsolatának elemzésének alapvető problematikája hogy a fiatal gazdálkodók agrárérítettége évről évre csökkenő tendenciát mutat. A mezőgazdasági szektorhoz történő kötődés mára generációs kérdéssé vált.

1. ábra. A bővített agrárérítetttség és a kor megoszlás (teljes minta %)

Forrás: Hantos, 2010.

A 29 év alattiak agrárérítetttségének az adatai azt mutatják hogy az életkor csökkenésével az egyes korosztályok agrárérítetttsége is csökken.

2.3. Megoldatlan generációváltás

A humán erőforrás gazdálkodás és menedzsment olyan sokszereplős terület melynek elsajátítása nem is elsősorban magukra a fiatal gazdálkodókra ró felelősséget hanem az őket képző csoport hierarchiában aktuálisan felettük állókra (szülők, tanárok stb.). Ezen értékteremtő munkát az elengedhetetlen hogy a soron következő generációk átadják egymásnak. Így a hatékony generációváltás kérdéskörében elsősorban „erősen agrárérített kategóriába” sorolt fiatal gazdák lesznek kitüntetett helyzetben. Gyermekkorban a mezőgazdasági tevékenységhez „szoktatott” leendő fiatal gazda generációváltása probléma mentesebben zajlik le.

A fiatal gazdák létszámával tehát szoros összefüggésben van a generációváltás kérdése. Emiatt gond Magyarországon a generációváltás, elsősorban a miatt, hogy nincs ennek még meg a kultúrája hazánkban. Európában 15 éven belül 4,5 millió gazda megy nyugdíjba. Nehéz egy korosabb embernek elfogadnia, hogy már nem bírja annyira fizikai erővel, lehet hogy új idők vannak, másnak, friss erővel, új lendülettel kell nekilátnia a gazdálkodásnak. Nemcsak a napi rutin van, hanem szélesebb látómezőbe kell helyezni a vállalkozást. Ebből nagyon ko-

moly konfliktusok keletkeznek a generációváltó gazdaságokban. Ahol lezajlott a nemzedék-váltás, ott már túl vannak rajta és viszonylag egyszerű a helyzet. Az AGRYA (Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége) úgy látja, hogy ez egy gyorsuló folyamat. Földcsuszamlásszerűen fognak megtörténni ezek a gazdaságátadások az elkövetkező időszakban. Erre mindenképpen készülnie kell az agrárstruktúrának és a szakmai szervezeteknek egyaránt.

Mégis jó hír az a generációváltás témakörében, hogy van utánpótlás! A hazai gazdaságvezetők átlagéletkora 2000–2010 között több mint két évvel növekedett (54,5 illetve 56,1 év). A mezőgazdasági népesség előregedése nem magyar sajátosság, a fejlett gazdasággal rendelkező országokban általánosság tekinthető jelenség, mely összefügg ezen országokban a megnyilvánuló demográfiai folyamatokkal. Tudomásul kell venni azonban, hogy az a folyamat, amely a fiataloknak a kedvezőtlen adottságú térségekből történő elvándorlásában nyilvánul meg, különösen hátrányos következményekkel jár azokon a területeken, amelyek a mezőgazdasági termelés szempontjából kiemelkedően fontosnak tekinthetők. A nemzetközi tendenciákkal párhuzamosan Magyarországon is eltér a mezőgazdaságban dolgozók korszerkezete a többi nemzetgazdasági ágához tartozó foglalkoztatottétól, körükben ugyanis lényegesen nagyobb az idősebb korosztályhoz tartozók aránya. Az ágazat átlagosnál kedvezőtlenebb korösszetétele az elmúlt másfél évtized alatt – a népesség öregedését követve – még inkább romlott. A 40 évesnél fiatalabbak 1990. évi 54 százalékos aránya ugyanis 15 év alatt 38 százalékra fogyott, míg az ennél idősebbeké valamennyi korcsoportban emelkedett. Közülük is a 60 év feletiek aránya nőtt kiugróan, az 1990. évi 8-szorosára.

Nem népszerűek az agrártudományi szakok, pedig a versenyképes mezőgazdaság és élelmiszeripar megteremtéséhez elengedhetetlen az agrárszakemberek képzése. A szakma alacsony presztízse miatt jelenleg a felsőoktatásban részt vevő hallgatók alig 6%-a folytat mezőgazdasági tanulmányokat. Az agrár-felsőoktatásban tanulók aránya jelenleg csekély, így 2014/15. tanév több, mint háromezer felsőoktatási hallgatójának alig 6% vesz rész mezőgazdasági képzésben. A pályakezdő fiatalok körében végzett kutatások eredményei szerint az agrár szakirányú végzettség nem igazán népszerű a pályaválasztók körében, és a szakma társadalmi presztízst is alacsonynak tartják. Egyesek azonban úgy látják, hogy ez a szakterület jó kereseti lehetőséget biztosít, és mind idehaza, mind külföldön szükség van jól képzett szakemberekre, tehát a várható elhelyezkedési lehetőség is kecsegtető. A társadalmi tudatban még ma is gyakran a kétkezi munkával kapcsolják össze a mezőgazdasági szakterületeket, pedig a versenyképesség és az uniós forráslehetőségek megfelelő gazdasági-pénzügyi ismereteket, a precíziós gazdálkodás pedig nagyfokú technikai képzettséget igényel. Ezért a mai agrárszakembereknek komplex tudásra van szükségük. Az agrártudományi ismeretek így sok esetben olyan átfogó tudást nyújtanak, amely nem csak a mezőgazdasági, hanem az egyéb gazdasági szakszakterületnél is hasznosítható.

3. Kormányzati beavatkozás humán erőforrás-gazdálkodás eszközeivel

A gazdaságátadások problematikáját nem csak a benne élők hanem a kormány is felismerte, ezért folyamat felgyorsítására és ösztönzésére egy pályázati struktúrát dolgozott ki. A mezőgazdasági termelők gazdaságátadásához nyújtandó támogatás címen. A támogatási rendszer konkrét célja a mezőgazdasági termelő tevékenységet végzők korösszetételének – a fiatal mezőgazdasági termelők támogatásával összehangolt – javítása, az elaprózódott birtokszerkezet ésszerű koncentrálódásának elősegítése, és a gazdaságok átlagos méretének növelése volt. Az átadó gazdálkodó által igénybe vehető támogatás maximális összege 18 000 eurónak megfelelő forintösszeg volt. Ez a támogatási forma a fiatal mezőgazdasági

termelők indulásához nyújtott támogatási formához képest, melyben 2007. év óta 3–6-szoros túljelentkezés mutatkozik kevésbé volt közkedvelt. Ennek oka, hogy a gazdaságátadásához biztosított támogatási forrás drasztikusa korlátozta az átadó, jelen esetben az „idős” gazda életkilátásait. Az átadás feltételeként szabta, hogy az átadónak véglegesen fel kell hagynia minden – az önellátásra történő termelés kivételével – üzleti célú növénytermesztési, állattenyésztési, vegyes gazdálkodási mezőgazdasági tevékenységgel.

A magyar agrárium ezt a korlátozást még az elnyerhető 18 000 eurónak megfelelő forintösszegű támogatás ellenére sem „nyelte le”! A magyar gazdatársadalom korosabb termelői nem akartak, nem akarnak ma sem nyugdíjba vonulni, a föld szeretete a mezőgazdálkodás (növénytermesztés, állattenyésztés) a vérükben van. Ezért a felnövekvő fiatal gazda nemzedéknek nem átadni hanem „elvenni” kell a gazdaságot. A tipikus humánerőforrás gazdálkodás és menedzsment kategóriát mutató mezőgazdasági szektorban, mely

- hatalomorientált,
- szereporientált,
- eredményen alapuló,
- támogatásorientált.

A két generáció (átadó és átvevő) párhuzamos együttéléséről, együtt gondolkodásáról szól. Melyben az átvevő fiatal gazdának, folyamatosan bizonyítani kell, szakmai hozzáértését, informáltságát, stabilitását, döntőképességét, miközben egyre nagyobb tekintélyt vív ki környezete és az átadó szemében. Miközben nem ad-hoc módon, hanem folyamatosan átveszi, „elveszi” a gazdaság irányítását. Ez a folyamat kormányzati beavatkozással nem gyorsítható!

4. Földszerzés, mint humánerőforrás gazdálkodási tényező

Az agrárium jövedelemtermelő képességének zsugorodása (elsősorban az állattenyésztési ágazatban) nagy veszélyekkel fenyegetik a fiatal gazdálkodókat. A mezőgazdasági árutermelés és az értékesítés nagysága nem elvi, nem is költségvetési, hanem más alternatív megélhetési lehetőségek híján – létkérdés. Napjainkban a gazdasági szerkezetváltás legfőbb ösztönzője a tulajdoni rendszer átalakulása. A termelés alapjául szolgáló föld, csak korlátozott mennyiségben áll rendelkezésre. A „Földet a gazdáknak!” program valamint a megváltozott Földforgalmi törvény mely a fiatal, helyben lakó, állattartó gazdasággal is rendelkező gazdákat előnyben részesíti a földvásárlásnál is csak némiképp enyhít. Az igazságtalannak vélt földbérlemények, földárverések társadalmilag széttagoltta és feszültségekkel telivé teszi a fiatal agrárvállalkozókat. A termelés, ezen belül az élelmiszer és takarmány előállítás egyre inkább a fiatal magángazdák (östermelők, egyéni vállalkozók) és/vagy a fiatal gazdák által tulajdonolt vagy irányított gazdasági társaságok feladata lesz. A tulajdonviszonyok ma is tartó átrendeződése miatt az agrárképesség megosztott abban a kérdésben, hogy milyen szervezeti felépítésben kívánnak gazdálkodni, és abban főfoglalkozásként vagy melléktevékenységként, részmunkaidőben kívánnak-e részt venni?!

5. Következtetések

A kedvezőtlen piaci környezet, és az alacsony jövedelmezőségi, magas elvárás szint a bürokratikus jogi szabályozás, és büntetési szankciók, korlátozott agrárgazdasági szegmensek elkedvetleníti a leendő „Fiatal gazdákat” valamint nagymértékben befolyásolják fejlődési lehetőségeiket. Ellenben az egyedülálló előfinanszírozási forma, a többlettámo-

gatás (+10%) a tág pénzügyi felhasználási lehetőség a magas élől munka igényes termékek előállítására, a családi tradíciók követésének lehetősége, az érdekvédelmi szövetség nyújtotta biztonság felbátorítja, és ösztönzi a „Fiatal gazdákat” a termelésre! A nehézségek ellenére kitörési pont a szép korú magyarországi agrártársadalom felfrissítésére, hogy a „Fiatal gazdák” által irányított egyéni vállalkozások az uniós és hazai források segítségével látványos növekedést érhetnek el, ez által fokozottabban járulnak hozzá a maguk és az országunk fejlődéséhez és a fenntartható fejlődéshez.

Úgy gondolom, hogy az előregedő magyarországi agrárszektor fontos kitörési pontja lehet a „Fiatal gazdák” termelési kedvének visszanyerése és a hatékony, átgondolt, lépésről lépésre haladó generációváltás. Ehhez az adott térség környezeti tényezőin, termelési hagyományain, és a megfelelő ösztönzési rendszerre van szükség. A rendszer bázisát a „Fiatal gazdák” számára nyújtandó kedvezményekben, a szakma presztízsének visszanyerésében és az előnyös agrártámogatási intézkedésekben látom. A gazdálkodás szeretetén valamint a földművelő, állattenyésztő hagyományok ápolásán túl „Fiatal gazdák” által alapított gazdaságoknak az önellátáson és a családeltartó szerep betöltésén túl képesnek kell lennie HR tudása és alkalmazása segítségével a nemzetgazdasági érdekek szolgálatára így mezőgazdaság bruttó hazai termék (GDP) növelésére, de legalább a jelenlegi szint megtartására.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a mezőgazdasági termelők gazdaságátadásához nyújtandó támogatás részletes feltételeiről szóló 83/2007. (VIII. 10.) FVM rendelet.
- Bíró Sz.–Székely E. (2012): A mezőgazdasági foglalkoztatás bővítésének lehetőségei a vidéki térségeinkben. Agrárgazdasági könyvsorozat. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest.
- Hantos Krisztina (2010): Hatékony generációváltás elősegítése a mezőgazdaságban – A fiatal gazdák támogatása. Budapesti Corvinus Egyetem Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola (PhD) disszertáció.
- Karoliny Mártonné–Poór József (2010): Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, pp. 42.
- Laczkó Éva (2014): KSH elnökhelyettes előadás AGRYA és Második Hullám Vidéki Ifjúsági Szövetség közös konferenciáján.
- Lázár János (2015): Miniszterelnökséget vezető Miniszter Makói Nemzetközi Hagyma és Gasztro-nómiai Fesztivál Mezőgazdasági fórumbeszéd.
- Mészáros Sándor–Szabó Gábor (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban. Gazdálkodás, 58. évfolyam 1. szám.
- Mikula Lajos (2013): Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége, (AGRYA) ügyvezető elnök NAK Konferencia előadás 2013 szeptember.
- Nagy Zsolt (2015): A Fiatal gazda támogatások szerepe a mezőgazdaságban (Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar 2015. 8. oldal)
- Nagy-Baráth (2015): A többtényezős termelékenység és a környezeti állapot változása a magyar mezőgazdaságban, az EU-csatlakozást követően. Statisztikai szemle 93. évfolyam 1. szám.
- Nyíri Lilla (2012): Mezőgazdasági termelés versenyképességének növelése a fiatal gazdálkodók induló támogatása program keretében DEBRECENI EGYETEM AGRÁR- ÉS MŰSZAKI TUDOMÁNYOK CENTRUMA GAZDÁLKODÁSTUDOMÁNYI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR Gazdálkodástudományi Intézet.
- Pólya Árpád (2014): Mezőgazdasági termelők gazdaságfejlesztési tervei és annak irányai (Agro-Stratégia).
- Tresó István (2015): K&H Agrárfejlesztési főosztály vezetője Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program interjú. Agrárszektor.
- Varga Gyula (2015): MTA doktora Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program interjú. Agrárszektor.